

Araştırma Makalesi/Research Article

ŞEYHÎ'NİN HÜSREV Ü ŞİRİN'İNİN PROPP'UN BIÇİMBİLİMSEL YÖNTEMİNE GÖRE İNCELENMESİ

An Analysis of Şeyhî's Hüsrev ü Şîrîn with Propp's Formology Method

Dr. Öğr. Üyesi Seda KURT

İstinye Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
seda.kurt@istinye.edu.tr
İstanbul/TÜRKİYE

ORCID

Esra DOĞAN

İstinye Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Lisans Mezunu
esra.dogan@stu.istinye.edu.tr
İstanbul/TÜRKİYE

ORCID

Geliş Tarihi / Received Date: 02.02.2026
Kabul Tarihi / Accepted Date: 23.03.2026
Yayın Tarihi / Published Date: 10.04.2026

Atıf/Citation

Kurt, Seda - Doğan, Esra. "Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inin Propp'un Biçimbilimsel Yöntemine Göre İncelenmesi". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* 12/24 (Bahar 2026), 250-269.

10.28981/hikmet.1880127

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Bu makale, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2023/1 dönemi kapsamında desteklenen 1919B012300451 numaralı "Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inin Propp Metoduyla İncelenmesi" başlıklı proje çerçevesinde oluşturulmuştur.

Benzerlik Taraması:

Bu makale turnitin programında taranmıştır.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Yazar Katkı Oranı:

1. Yazar %50, 2. Yazar %50 oranında katkı sunmuştur.

ÖZ

Hüsrev ü Şîrîn, Nizâmî'nin (ö.611/1214[?]) eserinin Şeyhî (ö.834/1431[?]) tarafından tercümesidir. İki kahramanlı aşk mesnevisi olan eser, Sasani hükümdarının oğlu Hüsrev ile Ermen melikesinin yeğeni Şîrîn'in macerasını konu alır. Eserde bir aşk üçgeni bulunmakta olup Ferhâd karakteri de Şîrîn'e âşıktır. Rus halkbilimcisi Vladimir Propp'un (ö.1970) dönem ve yazar gibi metin dışı unsurları dikkate almayarak yalnızca metin içi unsurlara odaklandığı Masalın Biçimbilimi adlı kitabında Rus halk masalları üzerinde uyguladığı yönetime göre masalın değişmez kişileri, bu kişilerin işlevleri ve eylem alanları vardır. Bu makale kapsamında Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i, Propp'un Masalın Biçimbilimi adlı kitabında açıkladığı yönetime göre incelenmiştir. Bu makalenin amacı; Şeyhî'nin eserinin yapısal unsurlarının metin içindeki işlevlerini Propp'un yöntemiyle ortaya koymaktır. Bu yöntem ışığında eser; tahkiye öncesi, tahkiye kısmı ve tahkiye sonrası şeklinde ayrılmış ve âgâz-ı dâstân ile başlayan tahkiye kısmı, Propp'un yöntemi dikkate alınarak bütün hâlinde incelenmiştir. İnceleme sırasında tahkiye kısmı kesitlere ayrılmış, şahıslar ve eylem alanları sıralanmış, aranan objeler ortaya konmuş, sorunlar ve bunların çözümleri belirlenmiş, zaman ve mekân ile ilgili bilgiler açıklanmıştır. İnceleme neticesinde Hüsrev ü Şîrîn'in Propp'un Masalın Biçimbilimi adlı kitabında işaret ettiği kişileri, kişilerin işlevlerini ve eylem alanlarını büyük ölçüde karşıladığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda çift kahramanlı aşk mesnevilerinin masallarla yapı bakımından ortak unsurlar taşıyıp taşımadığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Şeyhî, Hüsrev ü Şîrîn, Vladimir Propp, Biçimbilimsel Yöntem

ABSTRACT

Hüsrev ü Şîrîn is a translation by Şeyhî (d. 834/1431[?]) of Nizâmî's (d. 611/1214[?]) work. As a romantic narrative centered on two heroic, the story recounts the love affair between Hüsrev, the son of a Sasanian king, and Şîrîn, the niece of an Ermen queen. The plot features a love triangle in which another character, Ferhâd, is enamored with Şîrîn. This article examined Şeyhî's Hüsrev ü Şîrîn using Vladimir Propp's morphological method, originally developed in his book *Morphology of the Folktale*, which he identified invariant narrative functions and character roles within Russian folktales. By excluding extra-textual elements and focusing solely on the internal narrative structure, Propp's method allows for systematic analysis of the text's storytelling components. This article divided *masnavi* into three sections: pre-narrative, narrative, and post-narrative. The analysis concentrated on the narrative core, the main story that begins with the âgâz-ı dâstân (beginning of the story). During the analysis; the narrative part of the *masnavi* was divided into sections, the persons and fields of action were listed, the objects sought were revealed, the problems and their solutions were determined, and information about time and space was explained. In this section, Propp's method was applied to determine the presence and functions of character types as well as their respective spheres of action. The findings suggested that Şeyhî's Hüsrev ü Şîrîn largely align with Proppian narrative roles and functions, supporting the argument that classical *masnavis* share structural features with folktales. In this context, it was discussed whether double heroic romantic *masnavis* have common elements with fairy tales in terms of structure.

Keywords: Masnavi, Şeyhî, Hüsrev ü Şîrîn, Vladimir Propp, Formology Method

Giriş

Klasik Türk Edebiyatı'nın kurucu şairlerinden olan Şeyhî (ö. 834/1431 [?]) hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Germiyanoğlu Beyliği'nin merkezi olan Kütahya'da doğduğu, ilk eğitimini burada aldığı; sonrasında tahsil için gittiği İran'dan döndükten sonra göz doktoru olarak Germiyan Beyi II. Yâkub Bey'in hizmetine girdiği bilinmektedir. Şeyhî'nin Osmanlı Devleti ile ilk teması Emir Süleyman Çelebi döneminde olup Çelebi Sultan Mehmed'in göz rahatsızlığını tedavisinden sonra Osmanlı Devleti'nin ilk reîs-i etibbâsı olmuştur. Nizâmî'den (ö. 611/1214 [?]) tercüme ettiği *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinden başka *Dîvân*'ı ve hiciv ve mizah konulu *Hâr-nâme* mesnevisi bulunan Şeyhî'nin ölüm tarihi hakkında kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır (Biltekin, 2010, 81).

Mesnevi, Türk edebiyatına Fars edebiyatından geçen, kendi içinde kafiyeli beyitlerden oluşan bir nazım şekli olup bu nazım şekliyle kaleme alınan ve belirli bir konuyu işleyen müstakil eserlerin de adıdır. Kahramanlık, aşk, tarih, tasavvuf gibi çeşitli konularda yazılan mesnevilerin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri, Fars edebiyatındakilerin tercümesi şeklindedir. Bu tercümelere mühim bir kısmı, çift kahramanlı aşk mesnevileri olup bunlar içinde *Hüsrev ü Şîrîn*, Anadolu sahasında on dördüncü yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar tercüme edilmiş mesnevilerden biridir (Çelebioğlu, 1999, 22; Kartal, 2014, 519).

Olağanüstü yüz Rus halk masalını inceleyen Vladimir Propp (ö. 1970), bu masalarda değişmeyen ortak unsurların varlığını tespit edip bunları 1928 yılında Leningrad'da yayımlanan ve Türkçeye *Masalın Biçimbilimi* olarak çevrilen *Morfogija Skazki* adını verdiği kitabında ortaya koymuştur. İlk defa 1958 yılında Rusçadan İngilizceye çevrilen kitap, yapısalcılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Propp, bu kitabında masalların konu ve karakter bakımından çeşitlilik arz etmesine rağmen yapı olarak belirli ve tekrar eden bir düzeni olduğunu ileri sürerek karakterlerin gerçekleştirdikleri eylemler olan işlevlerin sınırlı ve sıralı olduğunu örneklerle ispatlamıştır. Propp'a göre olağanüstü masalarda otuz bir işlev bulunup bu işlevler, masal içinde büyük oranda sabit bir sıra ile yer almıştır (Propp, 2024, 91). Bu otuz bir işlev, kahramanların eylem alanları çerçevesinde oluşturulmuş olup olağanüstü masalarda yedi eylem alanı ortaya konmuştur. Bunlar; saldırgan, başışçı, yardımcı, prenses, gönderen, kahraman ve düzmece kahramandır (Propp, 2024, 13).

Klasik Türk Edebiyatı çalışmaları kapsamında incelenen çift kahramanlı aşk mesnevilerinin neredeyse tamamında, âşığın sevgilisine kavuşmak için yola çıkması ve bu yolculuk sırasında engellerle karşılaşması söz konusudur. Bu bağlamda bu mesnevilerde tekrar eden olaylar ile Propp'un tespit ettiği 31 işlev arasında benzerlik bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim çift kahramanlı aşk mesnevilerinden Şeyh Gâlib'in (ö. 1213/1799) *Hüsn ü Aşk* (Bayram, 2016, 338; İnce, 2018, 94) Hamdullah Hamdî'nin (ö. 909/1503) *Yûsuf u Zelihâ* (Ay, 2014, 140), Lâmii Çelebi'nin (ö. 938/1532) *Vâmık u Azrâ* (Yiğit, 2018, 92) ve Şeyyâd Hamza'nın (ö. 749/1348-49'dan sonra) *Yûsuf u Zelihâ* (Yücel Çetin, 2021, 136) mesnevileri bu yöntemle ele alınmış ve bu mesnevilerin biçimbilimsel çözümlemeye uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Yiğit'in çalışması dışındaki çalışmalarda, Bayram tarafından ortaya konan

mesnevilerin biçimbilimsel çözümleme yöntemi takip edilmiştir. Bu yöntemle göre mesneviler; kesitler, sorunlar ve çözümler, mekânlar, zaman, eylem alanları, aranan objeler ve şahıslar olmak üzere yedi başlık altında incelenmiştir. Bu çalışmada da aynı usul takip edilerek Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi, belirtilen yedi başlık ekseninde ele alındıktan sonra otuz bir işlev bakımından çözümlenerek formüleleştirilmiştir.

Mesneviler; giriş ve telif sebebini içine alan tahkiye öncesi, asıl hikâyenin anlatıldığı tahkiye kısmı ve hatime ve duanın yer aldığı tahkiye sonrası olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Tahkiye öncesi ve tahkiye sonrası bölümleri, mesnevinin anlatısına katkıda bulunmadığından mesneviden çıkarılırsalar dahi anlatıda kopukluk yaşanmamaktadır (Ünver, 1986, 432-438; Özyıldırım, 2017, 75). Bu çalışmada, Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinin anlatısına odaklanıldığından mesnevinin sadece tahkiye kısmı incelenmiş, mesnevinin diğer bölümleri çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

1. *Hüsrev ü Şîrîn*'de kesitler

Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi kesitlere ayrılırken beyit aralıkları - eser üzerine ilk metin çalışması Timurtaş tarafından (1980) yapılmasına rağmen Şan tarafından yapılan çalışma (2017) son çalışma olduğu için- Şan'ın metninden hareketle verilmiştir. Hikâyenin kesitleri, kendi aralarında küçük bir anlatı olmanın yanı sıra bütün anlatının birer parçası durumunda olduklarından hikâyenin özetini de teşkil etmektedir. Aynı kesit dairesinde gerçekleşen kesitler; a, b, c şeklinde isimlendirilmiştir. Anlatıyı çözümlerken ilk aşama, onu kesitlere ayırmak olup kesit parçalarının birleşmesi bütün anlatıyı oluşturur (Barthes, 1993, 89). Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde altmış kesit bulunmaktadır.

Kesit 1a (1-34): Besmele.

Kesit 1b (35-422): Allah'a övgü ve yakarış.

Kesit 1c (423-548): Hz. Muhammed'e övgü.

Kesit 2 (549-615): Telif sebebi

Kesit 3 (616-769): Padişaha övgü.

Kesit 4a (770-802): *Hüsrev ü Şîrîn* hikâyesinin başlangıcı, Nûşirevân'ın ölümünden sonra oğlu Hürmüz'ün tahta geçmesi, çocuğunun olmaması, yaptığı iyilikler ve ettiği dualar sonucunda bir çocuğunun olması.

Kesit 4b (803-815): Çocuğa Hüsrev-i Pervîz adının verilmesi ve yedi yaşına gelmesi.

Kesit 5a (816-853): Hüsrev'in Büzürgümîd adlı âlime verilmesi ve eğitim görmesi.

Kesit 5b (856-862): Hürmüz'ün oğlu Hüsrev'in büyüüp yetişmesine şükretmek ve babası Nûşirevân'ın adaletini devam ettirmek için halkına daha adaletli davranacağını, kimsenin malına haksız yere zarar verilmeyeceğini, böylelerinin cezasını çekeceğini ilan ettirmesi.

Kesit 6a (863-883): Hüsrev'in ava gitmesi, bir köyde içki içerek eğlenmesi, askerlerinin ve atlarının köylülerin ekinlerine ve mallarına zarar vermesi.

Kesit 6b (884-907): Sabah olunca bir gammazın olanları Hüzmüz'e anlatması, Hüzmüz'ün Hüsrev'i cezalandırması.

Kesit 7 (908- 944): Hüsrev'in pişman olup babasından bağışlanmayı dilemesi, babasının onu affetmesi.

Kesit 8a (945-951): Hüsrev'in ibadethanede dua ederken uyuyakalması.

Kesit 8b (952-963): Hüsrev'in rüya görmesi, rüyasında dedesi Nüşirevân'ın ona Şebdîz adlı bir at, Bâribed adlı bir müzisyen, taht ve bir sevgili olmak üzere dört güzel şeyin verileceğini haber vermesi.

Kesit 8c (964-968): Hüsrev'in uykudan uyanması ve Allah'a şükretmesi.

Kesit 9a (969-1079): Hüsrev'in hünerli bir nakkaş olan nedimi Şâvûr'un Ermen ülkesinin melikesi olan Mehîn Bânû'dan, onun yeğeninden, ülkesinden söz etmesi; Hüsrev'in Şîrîn'e âşık olması.

Kesit 9b (1012-1045): Mehîn Bânû'nun yeğeni Şîrîn'in güzelliğinin tasviri.

Kesit 9c (1061-1069): Şebdîz'in tasviri.

Kesit 10 (1080-1045): Hüsrev'in Şâvûr'u Şîrîn'i bulmak için Ermen ülkesine göndermesi, Şâvûr'un bir keşiş kılığına girmesi.

Kesit 11 (1146-1157): Şebdîz'in nesli hakkında hikâye.

Kesit 12a (1158-1211): Şâvûr'un Hüsrev'in resmini yaparak Şîrîn'in görebileceği bir ağaca asması, Şîrîn'in resmi görüp âşık olması ve kendinden geçmesi üzerine yanındaki hizmetlilerin resmi yırtması.

Kesit 12b (1212-1241): Şâvûr'un ikinci kez Hüsrev'in resmini yaparak Şîrîn'in görebileceği bir ağaca asması, Şîrîn'in resmi görüp kendinden geçmesi ve hizmetlilerin resmi ortadan kaldırması.

Kesit 12c (1242-1310): Şâvûr'un üçüncü kez resmi yaparak ağaca asması, Şîrîn'in resmi görüp hizmetlilerinden çevreye ve civar yollara bakarak resmi kimin astığını bulmalarını istemesi.

Kesit 12d (1311-1504): Şâvûr'un Şîrîn'e görünmesi, Hüsrev'in hikâyesini anlatması ve gönderdiği yüzüğü iletmesi. Kesit 12e (1360-1366; 1404-1424): Hüsrev'in tasviri.

Kesit 13a (1505-1534): Şîrîn'in Şebdîz ile ava gitmek için Mehîn Bânû'dan izin istemesi.

Kesit 13b (1535-1597): Mehîn Bânû'nun erkek kılığındaki Şîrîn'i Şebdîz ile ava yolladığını zannederek uğurlaması.

Kesit 13c (1598-1624): Şîrîn'in yanındaki hizmetlilerinden kaçarak Medâyin'e yola çıkması.

Kesit 13d (1625-1643): Şîrîn'in Allah'a yakarışı.

Kesit 13e (1644-1658): Şîrîn'in uyuyakalması, Şebdîz'in bir aslanın yaklaştığını görerek onu uyandırması, Şîrîn'in okuyla aslanı öldürmesi ve Şebdîz ile yola devam etmesi.

Kesit 14 (1659-1685): Şîrîn'in bir pınar görüp soyunarak pınara girmesi.

Kesit 15a (1686-1696): Hüsrev'in Şâvûr'un Ermen'e gittikten sonraki hikâyesinin başlangıcı.

Kesit 15b (1697-1750): Hüsrev'in heyecanla Ermen'den gelecek haberi beklerken fitnecilerin Hüsrev adına sikke bastırarak babasının yerinde gözü olduğu dedikodusunu çıkarması, Hüzmüz'ün oğlu Hüsrev'i hapsettirmeyi düşünmesi, Büzürgümîd'in bu durumu Hüsrev'e haber vermesi, Hüsrev'in Müşkû Sarayı'na gelerek hizmetlilerine kendisinin ava gideceğini, Şîrîn gelirse onun bu sarayda konuk edilerek beklemesini tembihleyerek Ermen'e yola çıkması.

Kesit 15c (1751-1829): Yolculuk sırasında dinlenen Hüsrev'in pınarda yıkanan Şîrîn'i görmesi, Şîrîn'in kendisini birinin seyrettiğini fark etmesi ve hemen Şebdîz'e binerek oradan uzaklaşması, Hüsrev'in de Ermen yoluna devam etmesi.

Kesit 16 (1830-1874): Şîrîn'in Medâyin'e Müşkû Sarayı'na varması.

Kesit 17 (1875-1940): Şîrîn'in Müşkû Sarayı'nda dinlenirken Hüzmüz ile Hüsrev arasında olanları duyması, pınar kenarında gördüğü gencin Hüsrev olduğuna emin olması, Müşkû Sarayı'ndan sıkılıp kendine Ermen tarafına doğru bir kasır yaptırması.

Kesit 18 (1941- 1975): Hüsrev'in Ermen'e varması Mehîn Bânû'nun onu misafir etmesi.

Kesit 19 (1976-2064): Şâvûr'un Hüsrev'in yanına gelmesi ve olanları Hüsrev'e anlatması.

Kesit 20 (2065-2139): Hüsrev'in Mehîn Bânû'ya Şîrîn'in Medâyin'de olduğunu, eğer izin verirse birini göndererek onu aldıracağını söylemesi, Mehîn Bânû'nun buna çok sevinerek Şebdîz'in kardeşi olan Gülgûn'u gidecek kişiye vereceğini bildirmesi; Şâvûr'un Şîrîn'in kasrına varması.

Kesit 21 (2140-2237): Hüzmüz'ün gözüne mil çekildiği haberinin Hüsrev'e ulaşması, Hüsrev'in tahta geçmek için Medâyin'e çağırılması.

Kesit 22a (2238-2374): Hüzmüz'ün adaletli davranmayarak on bin kişiyi öldürtmesi üzerine halkın isyanı, Hüzmüz'ün komutan Behrâm-ı Çûbîn'i Sâye Han üzerine savaşa göndermesi, Behrâm'ın savaşı kazanması.

Kesit 22b (2375-2427): Çevresindekilerin Hüzmüz'ü Behrâm'a karşı kışkırtması üzerine Hüzmüz'ün Behrâm'ı düşman ilan etmesi, Behrâm'ın Hüsrev'i tahta çıkarmayı tavsiye etmesi.

Kesit 22c (2428-2441): Behrâm'ın Hüzmüz'e isyan ederek Horasan tahtına oturması, Hüzmüz'ün asker gönderse de onu yenememesi.

Kesit 22d (2442-2472): Medâyin beylerinin Behrâm'ın gücünün artarak tahta geçeceğini anlaması üzerine Hüzmü'ün gözüne mil çekip Hüsrev'e tahta geçmesi için Ermen'e haber göndermeleri.

Kesit 23a (2473-2501): Hüsrev'in Medâyin'e gelerek tahta oturması, Şîrîn ve Şâvûr'un Ermen'e gittiğini öğrenmesi, Şebdîz ile avunması.

Kesit 23b (2502-2543): Behrâm'ın Medâyin halkını Hüsrev'e karşı kıskırtarak Hüsrev'e savaş açması, Hüsrev'in halkın kendisini desteklemediğini görünce tahtını Behrâm'a bırakarak Ermen'e gitmesi.

Kesit 24 (2544-2572): Şîrîn ve Şâvûr'un Ermen'e varınca Hüsrev'in Medâyin'de olduğunu öğrenmeleri.

Kesit 25a (2573-2686): Hüsrev'in Ermen'e varması ve Şîrîn ile kavuşmaları.

Kesit 25b (2687-2744): Mehîn Bânû'nun Hüsrev ve Şîrîn'in aşklarını anlaması, Şîrîn'e nasihatte bulunması.

Kesit 25c (2745-2812): Hüsrev ve Şîrîn'in birlikte çevgân oynaması, ava gitmesi.

Kesit 25d (2813-3073): Hüsrev'in içki meclisi kurma isteğini Şîrîn'e söylemesi, Şîrîn'in kabul etmesi ve meclis kurulması; Bâribed ve Nigîsâ'nın Hüsrev ve Şîrîn'in dilinden gazeller okuması, bu mecliste yalnızca bakışmaları.

Kesit 26 (3074-3142): Bu meclisten bir zaman sonra Aras Nehri kenarında meclis kurulması, Bâribed ve Nigîsâ'nın Hüsrev ve Şîrîn'in dilinden gazeller okuması, bir aslanın çıkması ve Hüsrev'in bir yumruk ile aslanı öldürmesi.

Kesit 27 (3143-3281): Bir başka gün meclis kurulması; Bâribed ve Nigîsâ'nın gazel okumaları; mecliste bulunan Hümâyûn, Gülendâm, Perîzâd, Semensîmâ, Hotan Hâtûn, Dilşâd, Dilârâm, Cihânbaht, Şekernâz, Şâhnevâz, Şâvûr, Hüsrev ve Şîrîn'in sırayla hikâye anlatması.

Kesit 28 (3282-3516): Hüsrev'in Şîrîn'den vuslat talep etmesi, Şîrîn'in kabul etmemesi ve önce tahtını Behrâm'dan almasını istemesi, Hüsrev'in Şebdîz'e binerek Anadolu'ya doğru yola çıkması.

Kesit 29a (3517-3554): Hüsrev'in Rahip Nastur ile görüşmesi, ondan on sekiz ay sonra tahta kavuşacağı haberini alması.

Kesit 29b (3555-3678): Hüsrev'in Anadolu'ya gelmesi, Rum kayserinin kızı Meryem ile Hüsrev'i evlendirmesi, Hüsrev'e ordu vermesi, Hüsrev'in bu ordu ile Behrâm üzerine yürümesi, Büzürgümîd'in yanında olması.

Kesit 29c (3679-3774): Hüsrev'in Behrâm'ı yenmesi, Behrâm'ın Çin'e kaçması.

Kesit 30 (3775-3902): Hüsrev'in ikinci kez padişah olarak tahta oturması, Şîrîn'i aklından çıkaramaması, Anadolu'ya gelirken Şâvûr'u Şîrîn'den haber almak için Ermen'de bıraktığı için dertleşecek kimsesinin olmaması; Şîrîn'in Hüsrev'in yokluğunda ağlaması, zayıflıktan hilale dönmesi, Mehîn Bânû'nun Şîrîn'e nasihat etmesi.

Kesit 31 (3903-3979): Mehîn Bânû'nun vefat ederek tahtını Şîrîn'e bırakması, Şîrîn'in tahta çıktıktan sonra Hüsrev'in Meryem ile evlendiği haberini alması.

Kesit 32 (3980-4022): Şîrîn'in Ermen tahtını bırakıp bir kasır yaptırarak inzivaya çekilmesi, Şâvûr'un Hüsrev'in yanına dönmesi.

Kesit 33 (4023-4180): Behram'ın öldüğü haberinin Hüsrev'e ulaşması.

Kesit 34 (4181-4184): Şâvûr'un Hüsrev'in yanına gelmesi ve Şîrîn ile ilgili haber getirmesi; Meryem'in bu durumdan dolayı Hüsrev'e kızması, Şâvûr'un Ermen'e dönmesi ve Hüsrev ile bundan sonra gizli haberleşmesi.

Kesit 35a (4185-4204): Ferhâd'ın hikâyesinin başlangıcı.

Kesit 35b (4205-4239): Şîrîn'in taze süt içme talebi üzerine Şâvûr'un üstat bir mühendis olan Ferhâd'ı getirmesi.

Kesit 35c (4240-4307): Ferhâd'ın Şîrîn'in sesini duyar duymaz ona âşık olması, bir ayda istediği süt oluğu ve havuzu yapması, Şîrîn'in yaptığı iş karşılığında verdiği mücevherleri onun ayağına saçması.

Kesit 44a (4308-4481): Ferhâd'ın Şîrîn'in aşkından çöllere düşmesi, bu durumun Hüsrev tarafından duyulması ve peşine adamlarını göndermesi, Şîrîn'in aşkından vazgeçmesi için Hüsrev'in para teklif etmesi, Ferhâd'ın kabul etmemesi.

Kesit 44b (4482-4536): Hüsrev ile Ferhâd'ın sohbet etmesi; Ferhâd'ın Bîsütûn Dağı'na tünel açması durumunda Hüsrev'in Şîrîn'den vazgeçeceğine dair söz vermesi.

Kesit 45 (4537-4659): Ferhâd'ın dağda tünel açmak için bütün gücüyle çalışması; Şîrîn, Gülgûn ve Şebdîz'in resimlerini nakşetmesi.

Kesit 46 (4660-4795): Şîrîn'in Ferhâd'ı görmek için Bîsütûn Dağı'na gitmesi, dönerken atının ayağının sakatlanması üzerine Ferhâd'ın Şîrîn'i atıyla beraber kaldırıp kasrına götürmesi.

Kesit 47 (4796-4482): Hüsrev'in Ferhâd'ın Bîsütûn Dağı'nı deldiğini haber alınca onun yakınına bir kocakarı göndererek Şîrîn'in öldüğü yönündeki yalanı yayması, bunu duyan Ferhâd'ın külüngü ile intihar etmesi.

Kesit 48 (4483-4891): Şîrîn'in Ferhâd'ın ölüm haberini alarak çok üzülməsi.

Kesit 49 (4892-4953): Hüsrev'in Ferhâd'ın ölümüne üzülməsi ve Şîrîn'e taziye mektubu yazması.

Kesit 50 (4954-5031): Meryem'in vefat etmesi.

Kesit 51 (5032-5216): Hüsrev'in Şâvûr'u Şîrîn'e göndermesi, Şîrîn'in onu azarlaması, Şâvûr'un Hüsrev'in yanına dönerek durumu açıklaması, Hüsrev'in Şâvûr'u özür dilemek için Şîrîn'e göndermesi, Şîrîn'in bu özrü kabul etmemesi.

Kesit 52 (5217-5300): Hüsrev'in Şeker adlı bir cariye ile vakit geçirmesi.

Kesit 53 (5301-5427): Hüsrev'in dert ortağı olan Şâvûr'u Şîrîn'e göndermemesi üzerine Şîrîn'in yalnız kalması, mum ve pervane ile konuşması, Allah'a yakarması; bu yakarışın Hüsrev'e tesir etmesi.

Kesit 54a (5428-5894): Hüsrev'in Şîrîn'in kasrına gitmesi ama Şîrîn'in kapıları açtırmaması, bir çadır kurdurarak orada kalabileceğini söylemesi, Şeker sebebiyle sitem etmesi, Hüsrev özür dilediyse de Şîrîn'in kabul etmemesi.

Kesit 54b (5895-5955): Hüsrev'in olanları Şâvûr'a anlatması, Şâvûr'un onu teselli etmesi.

Kesit 55 (5956-6319): Hüsrev dönünce Şîrîn'in pişman olup kılık değiştirerek Şâvûr ile görüşmesi, bir meclis düzenleyip kendisini orada gizlemesini ve Hüsrev'in kendisine nikah kıymasını istemesi, meclis düzenlenip Bâribed ve Nigîsâ dilinden gazeller okunurken Şîrîn'in ah etmesi üzerine Hüsrev'in onu tanınması, nikah için söz vermesi; yedi gün eğlence yapılması, sekizinci gün düğün olmak üzere Şîrîn'in kasrına ve Hüsrev'in de Medâyin'e dönmesi.

Kesit 56a (6320-6418): Hüsrev'in Medâyin'in ileri gelenlerine Şîrîn ile nikahlanmak istediğini söylemesi, onların da uygun görmesi üzerine Hüsrev'in büyük bir merasimle Medâyin'den Şîrîn'in kasrına gelerek onu Medâyin'e getirmesi.

Kesit 56b (6419-6512): Hüsrev ve Şîrîn'in nikahlanması, Şîrîn'in Hüsrev'den içki içmemesini istemesi, Hüsrev'in buna uymaması ve Şîrîn'in imtihanını geçememesi; iki âşığın birbirine kavuşması.

Kesit 57 (6513-6537): Şîrîn'in malını mülkünü dilencilere dağıtması; Hümâyûn, Gülendâm ve Şekernâz'ı çağırarak her birine hediyeler vermesi; Hümâyûn'u Şâvûr'a vermesi, Nigîsâ'nın Bâribed ile birlikte olması, Şâvûr'u Ermen ülkesine emir tayin etmesi.

Kesit 58 (6538-6582): Hüsrev'in dedesi Nüşîrevân'ı rüyasında görüp ona müjdelediği Bâribed, Şebdîz, taht ve Şîrîn'e kavuşması; Hüsrev'in öleceğini anlaması.

Kesit 59 (6583-6850): Hüsrev'in hocası Büzürgümîd'i çağırarak ona Allah ve kainat hakkında sorular sorması, hocasının ona cevap vermesi.

Kesit 60a (6851-6910): Şeyhî'nin vefatı ve kitabın Bayezid Bin Mustafa tarafından tamamlanması.

Kesit 60b (6911-6956): Sultan II. Murad'a övgü ve dua.

Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisindeki kesitler, Propp'un otuz bir işlevi ile benzerlik göstermekte olup işlevler bakımından çözümleme yapılırken kesit numaralarına işaret edilmiştir.

2. *Hüsrev ü Şîrîn*'de sorunlar ve çözümleri

Anlatılarda olay örgüsünün ilerleyebilmesi için kahramanlar arasında ortaya çıkan karşıtıklardan yararlanır. Bu karşıtıklar, anlatının sürükleyiciliğini artırıp okurun anlatıya odaklanmasını sağlar. Ancak bu karşıtıkların anlatıda yer bulması, beraberinde bazı sorunların oluşmasına sebep olur. Bu sorunlar, hem kahramanların yolculukları hem de olaylardaki sebep sonuç ilişkileri noktasında anlatının merkezine oturmaktadır. Bu

bağlamda, *Hüsrev ü Şîrîn*'de de benzer bir durum göze çarpmaktadır. Anlatı sırasında sorunlara getirilen çözümler, hem kahramanların gelişimini hem de metnin bütünsel yapısını desteklemekte; karşıtıklardan doğan sorunlar, metne uygun bir şekilde çözümlenerek anlatının tamamlayıcı unsurları hâline gelmektedir. *Hüsrev ü Şîrîn*'deki sorunlar ve çözümleri, kesitlerle birlikte verilmiştir.

Sorun 1: Hüzmüz'ün çocuğunun olmaması (Kesit 4a). Bu sorun, Hüzmüz'ün halka iyilikler yapması ve Allah'a dua edip yakarması sonunda yine aynı kesit içinde çözüme kavuşmuştur.

Sorun 2: Hüsrev'in hizmetlileriyle ava çıkması sırasında gittikleri köy halkının mallarına zarar vermeleri (Kesit 6a). Olanların Hüzmüz'e anlatılması sonucunda Hüzmüz'ün Hüsrev'i cezalandırması, köylülere mallarının değerinin verilmesi ile bu sorun Kesit 6b'de çözülmüştür.

Sorun 3: Fitnecilerin Hüsrev adına para bastırıp Hüzmüz'ü kıskırtmaları sebebiyle Hüzmüz'ün Hüsrev'i hapsedirmeyi düşünmesi (Kesit 15b). Bu sorun, Hüsrev'in hocası Büzügmûd'in yönlendirmesiyle çözümlenir. Aynı kesit içinde Hüsrev, Ermen ülkesine kaçar.

Sorun 4: Behrâm'ın Medâyin tahtına oturması (Kesit 23b). Bu sorun, Hüsrev'in Rum kayserinden destek alarak Behrâm'ı yenmesi ve tahta ikinci kez oturması ile 29b ve 29c kesitleri ile çözüme kavuşmuştur.

Sorun 5: Şîrîn'in Hüsrev'in vuslat talebini reddederek tahtını Behrâm'ın elinden almasını ve kendisiyle nikahlanmasını istemesi (Kesit 28). Bu sorun, hikâyenin sonunda önce 50. kesitte Meryem'in vefat etmesi ve sonra Kesit 56b'de Hüsrev ve Şîrîn'in nikahlanması ile çözülmüştür.

Sorun 6: Ferhâd'ın Şîrîn'e âşık olması (Kesit 35c). Bu durum, Hüsrev için büyük bir sorun olup bu sorunu çözmek için önce Ferhâd'a para teklif eder; fakat Ferhâd kabul etmez (Kesit 44a). Bunun üzerine Hüsrev, Ferhâd'dan Bîsütûn Dağı'na tünel açmasını ister. Ferhâd, tüneli açtığı takdirde Şîrîn'den vazgeçmesi için Hüsrev'e yemin ettirir (Kesit 44b). Hüsrev, sorunu bu şekilde de çözemez; çünkü Ferhâd dağı delmiştir. Bunun üzerine bir kocakarı göndererek Şîrîn'in öldüğü şeklinde yalan haberi Ferhâd'ın duymasını sağlar, Ferhâd külüngü ile intihar eder ve 47. Kesitte Ferhâd sorunu çözülmüş olur. Her ne kadar Ferhâd'ın karşılaştığı dağa tünel açma engeli anlatının ana sorunlarından gibi algılsa da hikâyenin esas kahramanı Hüsrev'dir. Ferhâd'ın bir rakip olarak varlığı, arayıcı kahraman konumundaki Hüsrev'in hikâyedeki tekâmülünü sağlayan bir araçtır.

3. *Hüsrev ü Şîrîn*'de mekân

Hüsrev ü Şîrîn mesnevisi, Sasani Devleti'nin padişahlarından II. Hüsrev (salt. 596-628) ile Ermenli Şîrîn arasındaki aşkı konu alan bir hikâyedir. *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde olay örgüsünün geçtiği mekânların tamamı, bugün de var olan gerçek mekânlardır. Hikâyedeki iki ana coğrafi mekân; Medâyin ve Ermen'dir. Hüsrev, Behrâm'dan Medâyin tahtını geri almak için Rum kayserine giderek yardım ister. Burada kayserin kızı Meryem ile evlenir. Bu bağlamda Rum ülkesi de hikâyede yer alan mekânlardan biri olmuştur. Bu üç mekân, baş kahramanlardan özellikle Hüsrev'in karşılaştığı engellerin ve dönüm noktalarının sahneleri olarak önemli roller üstlenmiştir. Mesnevi içinde ana mekânların yanı sıra anlatıda daha az yer tutan ama hikâyeye içinde önemli

işlevleri olan mekânlar da vardır. Bunlardan biri, Şîrîn'in yıkanmak için girdiği ve Hüsrev'in onu ilk kez burada gördüğü pınardır. Bir başka su kenarı da eğlence meclisi kurmak için Ermen diyarında gittikleri Aras Nehri kenarıdır. Su kenarları, hikâye içinde Hüsrev ve Şîrîn'i bir araya getiren mekânlardır. Nitekim Şîrîn'in Ermen'de yaptırdığı kasır da su kenarındadır ve Hüsrev ile burada kurulan çadırda düzenlenen mecliste yine bir araya gelirler. Ferhâd'ın Şîrîn'in aşkından kendini çöllere vurmasından hareketle çöl, duygusal yoğunluğu simgeleyen bir mekân olarak hikâyede yerini alır. Ferhâd'ın deldiği Bîsütûn Dağı, mesnevide gerçekleşmesi imkânsız olan engeli simgeleyen bir mekândır. Hüsrev, Ferhâd'ın önüne bu engeli koyarak onu Şîrîn'den uzaklaştırmaya çalışmak isterse de o bu engeli aşar; fakat buna rağmen Hüsrev'in hainliğinin kurbanı olur. Mesnevideki diğer mekânlar ise; Medâyin'deki Hürmüz'ün sarayı, Hüsrev'in Müşkû Sarayı, Şîrîn'in Medâyin ve Ermen'deki kasırları, Mehîn Bânû'nun Ermen'deki saraylarıdır.

4. Hüsrev ü Şîrîn'de zaman

Mesnevilerde zaman unsuru belirsiz olup zaman takibi; gece gündüz veya mevsim tasvirlerinden hareketle yapılmaktadır (Şentürk, 2002, 181). Bu durum, *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi için de geçerlidir. Hüsrev'in yedi yaşına gelip Büzügmîd'den eğitim almaya başlaması ve on üç yaşına kadar bu eğitime devam etmesi dışında mesnevide zaman kavramına rastlanmamaktadır. Mesnevide gece tasvirleri, ayrılık ve belirsizlik ile ilişkilendirilir. Çünkü Hüsrev ve Şîrîn, Ermen'de gündüzleri birlikte vakit geçirirken geceleri Şîrîn, Mehîn Bânû şüphelenmesin diye saraya döner. Aynı sebepten ötürü gündüz; buluşmalarla ve yeniden doğuşla bağlantılı şekilde tasvir edilmiştir:

*çü bostânına bâğ-ı lâcüverdî
semenler saçdı dürdi verd-i zerdî
felekler sebzezarı taldı zînet
zemîn gülşenleri buldı ganîmet
günüñ taldurdılar peymânesini
gecenüñ düzdiler kâşânesini
[...]
göñül kim sen güneşden döndüre yüz
bir olsun gözlerine gece gündüz
neçe gétmek ki gelmekler bitürür
neçe kaygı ki gülmekler getürür
bilürsin hod cihân işi degül düz
gam u şâdî biledür gece gündüz
dün érüp gün gibi gitsem nazardan
toğup kapuğa yüz sürem seherden
geceden şubh olunca derd ü hasret
seherden geceye dek 'iş ü 'işret
olurlar her dün efgân-ıla bülbül
açıurlar seherden néte-kim gül (Şan, 2017, 293-296)*

Mesnevide zamanın, anlatının yalnızca sürecinin bir parçası olmadığı, aynı zamanda sembolik anlam taşıyan bir unsur olarak mesneviye derinlik kattığı söylenebilir. Bahar mevsimi, gençlik ve tazeliğin sembolü olarak yer alır; nehir kenarında meclisler bu mevsimde kurulur. Fakat sonbahar, yaşlılığı

simgeler. Hüsrev'in yaşlandığını ve ölümünün yaklaştığını hissettiği zamanlar hazana benzetilir:

*birez gün kim bu fânî evde sultân
şafâ vü 'işret-ile sürdi devrân
gehî oynardı taht-ı zerde nerdi
gehî Şebdîz-ile éderdi merdî
gehî Şîrîne olurdu hem-âgûş
demâdem Bâribed şehden édüp gûş
bu taht u Bâribed Şîrîn ü Şebdîz
bu dördü bir arada gördü Pervîz
düşer gönline geçmiş düşü cândan
ki_îşâret oldıdı Nüşînrevândan
sézer kim devleti érdu kemâle
yakın olmuşdurur naqş u zevâle
bilür bu bâğda pes 'âkıllar anı
ki olur her bahârûñ bir hâzânı
boyanmışken bu fikrûñ rengine şâh
karada aq görüp şâh eyledi âh
şakalı sebzesinde gördü ağı
kıl oldu gözlerine 'iş bâğı
[...]
dédi érdu dirîğ ölüm nişânı
fenâ vü mahv élinüñ armağanı
érer yazuñ kışı devrûñ ma'âdı
olur günüñ düni günüñ fesâdı (Şan, 2017, 524-526)*

Hüsrev ü Şîrîn mesnevisinde olay örgüsü tek bir zaman diliminde ilerlemesine rağmen aynı anda gerçekleşen olayların kesitleri birbirine bağlanır. Anlatıcı, Şîrîn'in hikâyesini anlattığı sahneden Hüsrev'in hikâyesini anlattığı sahneye geçer ve bu iki sahneyi, kahramanları bir araya getirerek birleştirir. Yine Hüsrev'in Meryem ile ilişkisini anlatırken aynı anda Şîrîn'in Ferhâd ile ilişkisine de yer verir; sonrasında Hüsrev ile Ferhâd'ı bir araya getirerek iki sahneyi birbirine bağlar. Anlatıcı, aynı anda farklı yerlerde gerçekleşen olayları, tek bir zaman dilimi akışında okura aktarmayı başarmıştır.

Hikâye içinde zaman unsuru, kutlu zamanların tayini sırasında da geçer. Hüsrev, kutlu bir zaman diliminde uğurlu bir saatte doğmuştur. Hüsrev, babası Hüzmüz onu hapsedmek istediğinde babasına karşı gelip tahta çıkması için uğurlu zaman olup olmadığını hocası Büzürgümîd'e danışmıştır. Ermen'den tahtını geri almak için yola çıktığında ziyaretine gittiği Rahip Nastur, ona bir yıl sonra tahtın nasip olacağını söylemiştir. Rum kayserinin desteğini alarak ordu tertip edip Behrâm'la savaştığı sırada tahta oturmak için kutlu saatin tayinini yine hocası Büzürgümîd yapmıştır. Bu bağlamda kahramanın yardımcısı olan Büzürgümîd'in müneccimlik yaparak kahramanı, kendisi için uğurlu zaman dilimlerinden haberdar ettiği anlaşılmaktadır.

5. Hüsrev ü Şîrîn'de eylem alanları

Propp'un masal çözümleme yöntemine göre otuz bir işlev, yedi eylem alanı ve bu alanlara bağlı olarak yedi karakterle ilişkilendirilir (Propp, 2024,

111). *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde de bu işlevlerin ve eylem alanlarının benzer olduğu görülmüştür.

5.1. Saldırganın (ya da kötü kişinin) eylem alanı: Hüsrev'in tahtını elinden alması ve onunla savaşıması sebebiyle Behrâm'ın davranışları saldırganın eylem alanını temsil etmektedir. Hikâye içinde Meryem, Hüsrev ile Şîrîn'in kavuşmasına engel olduğundan onun davranışları, Şîrîn'den haber almasını yasaklaması, kötü kişinin eylem alanı içinde değerlendirilebilir.

5.2. Bağışçının (ya da sağlayıcının) eylem alanı: Hüsrev'in rüyasına girip onun Şebdîz, Bâribed, sevgili ve taht olmak üzere dört şeye sahip olacağını söyleyen dedesi Nûşîrevân, bu hikâyede bağışçının eylem alanına sahiptir. Gelecekte haber vererek Hüsrev'i yönlendirir. Hikâyede Hüsrev'in babası Hürmüz, birinin atı halkın malına zarar verirse sahibi cezalandırılacaktır, demesine rağmen Hüsrev'in atı köylülerin ekinlerine zarar verdiğinde atı cezalandırmış; Hüsrev'in hatasından dolayı özür dilemesi üzerine onu bağışlamıştır. Bu sebeple Hürmüz de bağışçının eylem alanı içinde değerlendirilebilir.

5.3. Yardımcının eylem alanı: Ana kahramanlar olan Hüsrev ve Şîrîn arasındaki haberleşmeyi sağlayan, onlar için veya onlarla beraber yolculuğa çıkan kahraman Şâvûr olup yardımcının eylem alanını temsil etmektedir. Hüsrev ile Şîrîn arasındaki ilk iletişimi sağlamak için kılık değiştirmiş ve güç işleri yerine getirerek Şîrîn'in karşısına çıkıp Hüsrev'in yüzüğünü vermiştir. Hikâye içinde Hüsrev'i misafir eden ve Şîrîn'i koruyup nasihat eden Mehîn Bânû'nun işlevleri de yardımcının eylem alanı ile ilişkilendirilebilir.

5.4. Prensesin (aranan kişinin) ve babasının eylem alanı: Hikâyenin ana kahramanlarından Şîrîn, aranan kişi durumunda olup Ermen melikesi Mehîn Bânû'nun yeğenidir. Mehîn Bânû vefat edince hükümdar olarak tahta geçmiştir. Şîrîn'e Hüsrev'in resmi Şâvûr tarafından üç kere gösterilmiştir. Hikâyenin aranan kişisi ve prensesi Şîrîn'dir.

5.5. Gönderenin eylem alanı: Hüsrev'in rüyasında gördüğü dedesi Nûşîrevân, ona dört nesnenin nasip olacağını haber verdiğinde bunlardan biri, Şebdîz adlı attır. Şâvûr, Şîrîn'den ve atı Şebdîz'den bahsettiğinde Hüsrev, ona nasip olacak sevgilinin Şîrîn olduğunu anlar. Bu sebeple hikâyede Hüsrev'i aslında gönderen ve görevlendiren, dedesi Nûşîrevân'dır. Fakat bu göndereni destekleyen ise Hüsrev'in Şîrîn'e duyduğu aşktır. Hüsrev, bu aşk sebebiyle Medâyin'den Ermen'e gider. Şîrîn, aşklarının vuslata ermesi için tahtını geri almasını şart koşunca yine içindeki aşk ile Behrâm ile savaşır ve tahtını geri alır. Tahtını geri alabilmek için Rum kayserinin kızı Meryem ile evlenmek zorunda kalmışsa da Şîrîn'e olan aşkından dolayı sürekli ondan haber almaktan kendini alıkoyamaz. Meryem vefat eder etmez yine Şîrîn'e duyduğu aşk ile Şîrîn'in kasrına gelir. Hikâyenin bir başka göndereni, Hüsrev'in her işini danıştığı hocası Büzürgümîd'dir.

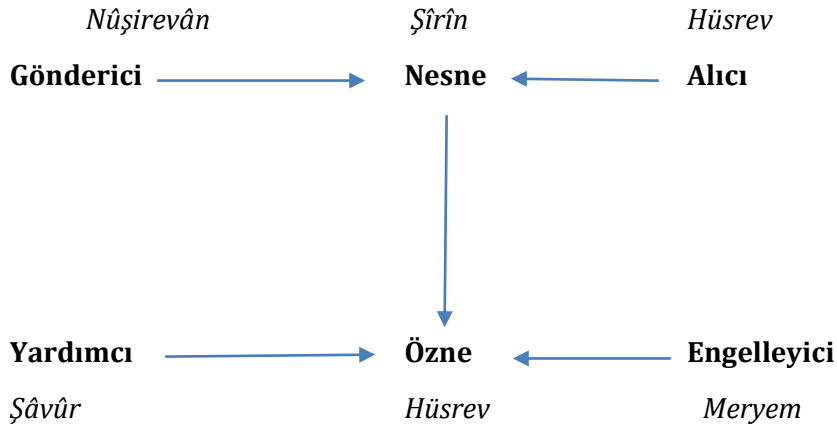
5.6. Kahramanın eylem alanı: Hikâye içinde kahramanın eylem alanı Hüsrev tarafından gerçekleştirilir. Hüsrev, Şîrîn için Ermen diyarına gider, babası Hürmüz'ün kendisini taht konusunda rakip görmesi üzerine tepki göstererek kaçır. Tahtını kurtarmak için Rum kayserinin kızı Meryem ile evlenmek zorunda kalır. Meryem vefat edince Şîrîn ile evlenir. Çift kahramanlı

aşk mesnevilerinde her iki kahraman birbiri için mücadele eder. Bu bağlamda, Şîrîn'in eylemleri de kahramanın eylem alanı dâhilindedir.

5.7. Düzmece kahramanın eylem alanı: Hikâyenin düzmece kahramanını Meryem temsil eder. Hüsrev, Şîrîn'e yaklaşmak istedikçe Meryem ona her zaman karşı çıkar. Ondan haber almasını engeller ve onu tehdit eder. Meryem, Hüsrev'in Şîrîn'e olan aşkını o kadar kıskanır ki; kendisi öldükten sonra Hüsrev'in aklını güzelliğiyle başından alsın diye bir cariyeye yetiştirir ve vefatından sonra bu cariyenin Hüsrev'e sunulmasını vasiyet eder. Hikâyenin ana kahramanı Hüsrev için Şîrîn'e âşık olan Ferhâd da düzmece kahraman olarak kabul edilebilir. Ferhâd, hiçbir zaman Hüsrev ve Şîrîn arasında bir engel olmamıştır; fakat Hüsrev, onun Şîrîn'i etkisi altına alarak aşklarına engel olmasından korktuğu için bertaraf eder.

Propp'un ortaya koyduğu yedi eylem alanından yola çıkan Algirdas Julien Greimas (ö. 1992), bunları yediden özne-nesne, gönderici-alıcı, destekleyici-engelleyici olmak üzere üç çifte indirdiğini ve bunlara eyleyenler adını verdiğini *Semantique Structurale* adlı eserinde açıklamıştır (Greimas, 1966, 181). *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi, eyleyenlerle ilişkilendirildiğinde aşağıdaki şekil (Şekil 1) oluşmuştur:

Şekil 1: *Hüsrev ü Şîrîn*'de eyleyenler

6. *Hüsrev ü Şîrîn*'de aranan objeler

Olağanüstülük içeren anlatılarda, en az bir tane asıl aranan obje ve birden fazla ikinci derece obje yer alabilmektedir. Bu objeler, bir nesne veya soyut bir kavram olabildiği gibi bir canlı da olabilir (Bayram, 2016, 336). *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde asıl aranan obje, Şîrîn'dir. Hikâye, Hüsrev'in rüyasında dedesinin ona müjdelediği sevgilisini arama yolculuğu üzerine kuruludur. Hikâyenin ana kahramanlardan biri olan Şîrîn için de Hüsrev, aranan objedir. Hüsrev, Şâvûr'un anlatımıyla Şîrîn'e; Şîrîn ise Şâvûr'un çizdiği resme bakarak Hüsrev'e âşık olmuştur. Hikâyenin tamamı, ana kahramanların birbirini arama ve birbirine kavuşma yolculuğu üzerine gerçekleşmiştir.

Anlatının başında rüyasında dedesinin ona dört şeyin nasip olacağını söylemesi üzerine Hüsrev, anlatı boyunca bu dört şeyin peşinde koşar. Bunlardan biri sevgilidir ki; zaten Şîrîn asıl aranan objedir. İkincisi Şîrîn'in atı, Şebdîz'dir ki; Şîrîn'e kavuşunca ona da ulaşmış olacaktır. Üçüncüsü, Bâribed'dir

ki; Şîrîn'in yanında olan musikişinastır; o da Şîrîn ile beraber kavuştuğu biridir. Dördüncüsü ise tahttır:

*mişâl iklîmine girüp revânı
düş içinde görür Nüşîrevânı
ki eydür ceddüñem ey nür-dîde
göñül rencîde kılma cân remîde
eger dört işüñe êrdise noqşân
beşâret kıldı Hâk dört ahsen ihsân
biri çün merkebünñden kesdiler pey
göñül rahşına andan urmaduñ key
bir at ola naşîbüñ adı Şebdîz
ki ola dilden revân endîşeden tîz
ékinci perde-yi şabr êtdüñ âğâz
muğannuñ eyledüklerinde nâ-sâz
bir ehl-i sâzuñ ola Bâribed-nâm
ki âvâzına Zühre nüş êde câm
üçüñci vérdiler fellâha tahtuñ
anuñ sevgüsini cândan bırağduñ
saña rûzî ola bir taht-ı şâhî
ki ola 'âlemüñ püşt ü penâhı
budur dördüñci kim ekşi qoruğdan
gêdüp tatlu kuluñ acımaduñ sen
dil-ârâmuñ ola bir yâr-ı şîrîn
ki devrân gözi görmeye nazîrin (Şan, 2017, 159-160)*

Hüsrev, babasının gözüne mil çekilmesinden sonra tahta ilk çıktığında halkının kendini desteklemediğini görünce tahtı Behrâm'a bırakıp Şîrîn'in yanına gitmiştir. Fakat Şîrîn onunla tahtını geri almadan evlenmeyeceğini söyleyince Hüsrev, tahtını almak için Rum kayseriyle anlaşmıştır. Bu bağlamda, hikâyede ikinci derecede aranan obje, tahttır.

7. Hüsrev ü Şîrîn'de şahıslar

Olağanüstü anlatılarda anlatıya doğrudan ve dolaylı olarak katkı sunan birçok kahraman bulunmaktadır. Bu kahramanları, eylem alanlarından ayrı düşünmek mümkün değildir. Anlatı içinde her şahıs, kendi eylem alanında yer alırken bazı kahramanlar birden fazla eylem alanını paylaşabilmektedir (Propp, 2024, 113). *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde anlatının ana kurgusuna doğrudan dâhil olan şahıslar; Hüsrev, Şîrîn, Şâvûr, Mehîn Bânû, Hürmüz, Behrâm, Meryem ve Ferhâd'dır. Bu şahıslar; olay örgüsündeki başlıca eylemler ve çatışmalarla doğrudan ilişkilidirler. Her bir şahıs, isteğine ulaşmak için maddi veya manevi bir yolculuğa çıkar, engellerle karşılaşır ve mücadele eder.

Hikâyedeki diğer şahıslar olan Nüşîrevân, Büzürgümîd, Behrâm'ın yendiği Sâye Han, Hürmüz'e savaş ganimetleri ile birlikte gönderdiği Sâye Han'ın oğlu, ordudaki askerler, Medâyin halkı, fikrine danışılan Medâyin beyleri, Hüsrev ve Şîrîn'in yoldaşı durumundaki hizmetlileri, Rahip Nastur, Bâribed, Nigîsa, Şeker, Şîrîn'in gözdeleri olan Hümâyûn, Gülendâm, Perîzâd, Semensîmâ, Hotan Hâtûn, Dilşâd, Dilârâm, Cihânbaht, Şekernâz, Şâhnevâz anlatıya dolaylı olarak katkı sunan kahramanlardır.

8. Propp'un otuz bir işlevine göre *Hüsrev ü Şîrîn*'in çözümlendirilmesi

Propp'a göre olağanüstü masallarda bulunan otuz bir işlev, belirli bir sıra ile masallarda yer almıştır (Propp, 2024, 91). *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde anlatı zamanı, tek dilimli olmayıp aynı anda gerçekleşen farklı sahneler bulunduğundan kesitlerde verilen sıralar ile işlevlerin sırası düzenli olarak ilerlememektedir. Bunun bir diğer sebebi de hikâye içinde bir aşk üçgeni bulunmasıdır. Hikâyenin saldırgan durumundaki kahramanı Behrâm iken Şîrîn'e âşık olan bir başka kahraman olan Ferhâd ise düzmece kahraman konumundadır. Ferhâd, Hüsrev ile çatışma içindedir. Hüsrev, Ferhâd'ı tehlike olarak gördüğü için onu bertaraf etmek ister. Bu bağlamda Ferhâd için de Hüsrev, saldırgan durumundadır. Fakat, arayıcı kahraman olarak Hüsrev anlatının odağına alındığı için Ferhâd, Klasik Türk Edebiyatı kavramları çerçevesinde rakip veya biçimbilimsel yöntem çerçevesinde düzmece kahraman olarak ele alınmak durumundadır. Ayrıca, Hüsrev'in yanı sıra Şîrîn de arayıcı kahraman durumunda olduğu için bazı işlevlerin çift olarak gerçekleşmesi söz konusu olmuştur. Tüm bu durumlardan hareketle, *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde aşağıda da görüleceği üzere kesitler ile otuz bir işlev, sabit bir sıra ile ilerlememektedir.

Başlangıç Durumu: Masalların girişince bir başlangıç durumu (α) bulunmakta olup *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde de bu işlev mevcuttur: Hüzmüz'ün Nûşîrevân'dan sonra hükümdar olması, ülkeyi adaletle yönetmesi, fakat çocuğu olmadığı için eksiklik duyması, iyilikler yapıp Allah'a dua ettikten sonra bir çocuğunun olması, bu çocuğa Hüsrev-i Pervîz adının verilmesi, yedi yaşına gelen Hüsrev'in eğitim için Büzürgümîd adlı âlime verilmesi, on üç yaşına gelince iyi eğitilmiş bir veliaht olması (Kesit 4a, Kesit 4b, Kesit 5a). α

1. Aileden biri evden uzaklaşır (uzaklaşma- β): Hüsrev'in hizmetlileriyle birlikte ava gitmesi (Kesit 6a). β^3

2. Kahraman bir yasakla karşılaşır (yasaklama- γ): Hüzmüz'ün halkın ekinlerine zarar verilmesini yasaklaması (Kesit 5b). γ^2

3. Yasak çiğnenir (yasağı çiğneme- δ): Hüsrev'in hizmetlileriyle bir köye girmesi, köylünün ekinlerine ve mallarına zarar verilmesi (Kesit 6a). δ^1

4. Saldırgan bilgi edinmeye çalışır (soruşturma- ϵ): Behrâm'ın Medâyin halkının Hüzmüz'ü destekleyip desteklemediğini öğrenmeye çalışması (Kesit 22a). ϵ^3

5. Saldırgan kurbanıyla ilgili bilgi toplar (bilgi toplama- ζ): Behrâm'ın Medâyin halkının Hüzmüz'ün adaletli davranmayarak on bin kişiyi öldürmesinden dolayı isyan ettiğini öğrenmesi (Kesit 22a). ζ^1

6. Saldırgan kurbanını ya da servetini ele geçirmek için onu aldatmayı dener (aldatma- η): Behrâm'ın Hüzmüz'e isyan ederek Horasan tahtını ele geçirmesi, amacının onu kıskırtarak Medâyin tahtına oturmak olması (Kesit 22c). η^1

7. Kurban aldanır ve böylece istemeyerek düşmanına yardım etmiş olur (suça katılma- θ): Hüzmüz'ün buna aldanıp Behrâm'a savaş açması, fakat yenilmesi (Kesit 22c). θ^1

8. Saldırgan aileden birine zarar verir (kötülük-A): Behrâm'ın Hürmüz ile taht mücadelesi sebebiyle Hürmüz'ün gözlerine mil çekilmesi (Kesit 22d). *A⁸*

Bu işlevin on dokuz alt maddesi olup Günay, Türk masallarından hareketle bunlara iki madde daha eklemiştir; bunlardan biri iftira (*A²⁰*), diğeri ihanettir (*A²¹*) (Günay, 2023: 617).

8 yinelenir. Behrâm'ın Hürmüz'e ihaneti (Kesit 22b). *A²¹*

8-a. Aileden birinin bir eksiği vardır; aileden biri bir şeyi elde etmek ister (eksiklik-α): Hüsrev'in Şâvûr ona Şîrîn'i anlattığında onunla sevgili olmak istemesi (Kesit 9a). *α¹*

8-a. yinelenir. Şîrîn'in Şâvûr ona Hüsrev'in resmini yapıp gösterdiğinde onunla sevgili olmak istemesi (Kesit 12a). *α¹*

9. Kötülüğün ya da eksikliğin haberi yayılır; bir dilek veya buyrukla kahramana başvurulur, kahraman gönderilir ya da gitmesine izin verilir (aracılık-B): Büzüğümdî tarafından Hüsrev'in Ermen'e gitmesine izin verilmesi (Kesit 15b). *B³*

9. yinelenir. Şîrîn'in Şebdîz ile ava çıkmasına Mehîn Bânû'nun izin vermesi (Kesit 13a). *B³*

10. Arayıcı kahraman eyleme geçmeyi kabul eder ya da eyleme geçmeye karar verir. (karşıt eylemin başlangıcı-C): Hüsrev'in Ermen'e gitmeye karar vermesi (Kesit 15b). *C*

10. yinelenir. Şîrîn'in Medâyin'e gitmeye karar vermesi (Kesit 13a). *C*

11. Kahraman evinden ayrılır (gidiş-↑): Hüsrev'in Ermen'e gitmesi (Kesit 15b). *↑*

11. yinelenir. Şîrîn'in Medâyin'e gitmesi (Kesit 13c). *↑*

12. Kahraman büyü bir nesneyi ya da yardımcıyı edinmesini sağlayan bir sınama, sorgulama, saldırı vb. ile karşılaşır (bağışçının ilk işlevi-D): Şîrîn'in Medâyin'e giderken yolda yorgun düşmesi, uyuklarken bir aslanın yaklaşması (Kesit 13e). *D⁸*

Bu işlevin on alt maddesi bulunmakta olup Günay tarafından Tanrıya yalvarma (*D¹¹*) maddesini eklemiştir (Günay, 2023: 618).

12. yinelenir. Şîrîn'in tek başına kalınca Allah'a yakarmasının Hüsrev'e tesir etmesi (Kesit 53). *D¹¹*

13. Kahraman ileride kendisine bağışta bulunacak kişinin (bağışçının) eylemlerine tepki gösterir (kahramanın tepkisi-E): Babası Hürmüz'ün onu hapse attırmak istemesi üzerine Hüsrev'in Ermen'e kaçması (Kesit 15b). *E¹*

14. Büyülü nesne kahramana verilir (büyülü nesnenin alınması-F): Büyülü nesne Şebdîz olup (Kesit 11) bu atın Hüsrev'e nasip olacağı rüyasında dedesi Nûşirevân tarafından haber verilmiştir (Kesit 8b). Hüsrev, Şebdîz'e Ermen'e gelince kavuşur (Kesit 25a), Ermen'den ayrılırken de Şebdîz ile ayrılır (Kesit 28). *F¹*

15. Kahraman aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır, kendisine kılavuzluk edilir ya da yol gösterilir (bir kılavuz eşliğinde yolculuk-G): Şîrîn'in Medâyin'e Hüsrev'in Müşkû Sarayı'na ulaşması (Kesit 16). *G*²

15. yinelenir. Hüsrev'in hizmetlileriyle Ermen'e ulaşması ve Mehîn Bânû tarafından misafir edilmesi (Kesit 18). *G*²

15. yinelenir. Hüsrev'in Şîrîn'i Medâyin'den almak için Şâvûr'u göndermesi, Şâvûr'un Şebdîz'in kardeşi olan Gülgûn ile Medâyin'e gitmesi (Kesit 20), Şîrîn'in Şebdîz ve Şâvûr'un Gülgûn ile Ermen'e yolculuk etmesi (Kesit 24). *G*²

16. Kahraman ve saldırgan, bir çatışmada karşı karşıya gelirler (çatışma-H): Hüsrev'in Rum kayserinin desteğini alarak Behrâm ile savaşmak için karşı karşıya gelmesi (Kesit 29b). *H*¹

17. Kahraman özel bir işaret edinir (özel işaret-I): Mesnevide bu işleve rastlanmamıştır.

18. Saldırgan yenik düşer (zafer-J): Behrâm'ın savaşta yenik düşmesi ve Çin'e kaçması (Kesit 29c). *J*¹

19. Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır (giderme-K): Hüsrev'in Şîrîn'e kavuşması (Kesit 56b). *K*⁴

20. Kahraman geri döner (geri dönüş-İ): Hüsrev'in ayrı kaldığı ülkesine geri dönerek tahta oturması (Kesit 30). *İ*

21. Kahraman izlenir (izleme-Pr): Mesnevide bu işleve rastlanmamıştır.

22. Kahramanın yardımına koşulur (yardım-Rs): Mesnevide bu işleve rastlanmamıştır.

23. Kahraman kimliğini gizleyerek kendi evine döner ya da başka bir ülkeye gider (kimliği gizleyerek gelme-O): Şîrîn'in Medâyin'e giderken erkek kılığına girmesi (Kesit 13b). *O*

24. Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürer (asılsız savlar-L): Bu işlev mesnevide, Şîrîn'in öldüğüne dair asılsız haberi yaymak için Hüsrev'in bir kocakarıyı Ferhâd'a göndermesi (Kesit 47) şeklinde karşımıza çıksa da Ferhâd bu mesnevide rakip konumunda olduğu için bu işlev dikkate alınmamıştır. Eğer dikkate alınırsa hikâyenin arayıcı kahramanı kabul edilen Hüsrev'in düzmece kahraman veya saldırgan olarak ele alınması gerekmektedir. *L*

25. Kahramana güç bir iş önerilir (zor iş-M): Bu işlev, mesnevide Hüsrev'in Ferhâd'ı Şîrîn'den vazgeçirmek için Bîsütûn Dağı'nı delmesini şart koşması, bunun üzerine Ferhâd'ın dağı delerse Şîrîn'den vazgeçeceğine söz verdirmesi (Kesit 44b) şeklinde karşımıza çıkmasına rağmen Ferhâd'ın rakip konumunda olması dolayısıyla bu işlev dikkate alınmamıştır. *M*

26. Güç iş yerine getirilir (zor işi yerine getirme-N): Bu işlev, mesnevide Ferhâd'ın Bîsütûn Dağı'nı delmesi (Kesit 47) şeklinde karşımıza çıkmaktaysa da Ferhâd rakip olduğu için bu işlev formül kısmına eklenmemiştir. *N*

27. Kahraman tanınır (tanı(n)ma-Q): Bu işlev, Ferhâd'ın Şîrîn için Bîsütûn Dağı'nı delmesi ve dağa Şîrîn'in resimlerini çizmesinin herkes tarafından duyulması, Şîrîn'in de merak edip atıyla resimlere bakmaya gitmesi (Kesit 46) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ferhâd, Hüsrev ile Şîrîn'in arasına giren rakip durumunda olduğu için bu işlev, formüle dâhil edilmemiştir. *Q*

28. Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün gerçek kimliği ortaya çıkar (ortaya çıkarma-Ex): Mesnevide bu işleve rastlanmamıştır.

29. Kahraman yeni bir görünüm kazanır (biçim değiştirme-T): Günay, dört alt maddesi olan bu işleve "Kahraman tanınmamak için kıyafet değiştirir ve çirkinleşir (T⁵)" maddesini eklemiştir (Günay, 2023: 620). Şîrîn'in Medâyin'e giderken erkek kılığına girmesi (Kesit 13b). *T⁵*

30. Düzmece kahraman ya da saldırgan cezalandırılır (cezalandırma-U): Ferhâd'ın intihar etmesi (Kesit 47). *U*

31. Kahraman evlenir ve tahta çıkar (evlenme-W⁰): Meryem ile evli olan Hüsrev'in Behrâm ile yaptığı savaşı kazanıp tahta çıkması (Kesit 30). *W⁰*

31. yinelenir. Meryem'in aranan kişi (asıl kahramanın aradığı obje) olmaması ve Meryem'in ölümünden sonra Hüsrev ile Şîrîn'in evlenmesi (Kesit 56b). *W⁰*

Hüsrev ü Şîrîn mesnevisi başlangıç durumundan (α) arayıcı kahraman Hüsrev'in Şîrîn ile evlenmesine kadar geçen sürede aşağıda olduğu gibi şekillenmiştir:

$\alpha \beta^3 \gamma^2 \delta^1 \epsilon^3 \zeta^1 \eta^1 \theta^1 A^8 A^{21} \alpha^1 \alpha^1 B^3 B^3 C C \uparrow \uparrow D^8 D^{11} E^1 F^1 G^2 G^2 G^2 H^1 J^1 K^4 \downarrow O$
T⁵ U W⁰ W⁰

Sonuç

Çalışmanın sonucunda, Vladimir Propp'un anlatmaya bağlı edebî metinlerden olağanüstü masalları çözümlmek için geliştirdiği biçimbilimsel yöntemin Klasik Türk Edebiyatı edebî türlerinden çift kahramanlı aşk mesnevilerine uygulanabilir olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Şeyhî'nin kaleme aldığı *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisi, Propp'un ortaya koyduğu yöntem ile otuz bir işlev ve yedi eylem alanı bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda yedi eylem alanının ve doğrudan yirmi dört, dolaylı olarak yirmi sekiz işlevin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Hikâyenin kahramanlarından Hüsrev'den başka Ferhâd da Şîrîn'e âşık olduğundan onun karşıladığı dört işlev olmasına rağmen *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinin odağında Hüsrev olduğu; Ferhâd rakip veya düzmece kahraman konumunda bulunduğu için bu dört işlev formüle dâhil edilmemiştir.

Hüsrev ü Şîrîn hikâyesi içinde Hüsrev, âşık; Şîrîn, sevgili konumunda olduğu için Hüsrev, arayıcı kahraman durumundadır. Fakat aynı zamanda Şîrîn de Hüsrev'e âşık olduğu için o da arayıcı kahramandır. Bu sebeple otuz bir işlev içindeki bazı işlevler, hem Hüsrev hem de Şîrîn tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilmesi sebebiyle yinelenmiştir. Propp, bu işlevlerin sabit bir sıra ile ilerlemesi gerektiğini ifade etmesine rağmen *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde kesitlerin sırası art arda ilerlememektedir.

Masal çözümlme metodu olarak Propp'un biçimbilimsel yönteminin bir mesneviye uygulanabilirliği, çift kahramanlı aşk mesnevilerinin masallar ile

biçimsel bağlar kurduğunu göstermektedir. Uygulama sonucunda yedi eylem alanının ve yirmi dört işlevin *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinde yer aldığının tespiti, mesnevilerin kurgusal yapılarının masal şablonlarıyla örtüştüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, tahkiye içeren Türk Halk Edebiyatı ve Klasik Türk Edebiyatı edebî türlerinin ortak unsurlar taşıdığı söylenebilir. Klasik Türk Edebiyatı edebî metinlerinin incelenmesinde biçimbilimsel yöntemlerin kullanılması, hem türler arası ilişkileri ortaya koymakta hem de metinlerin yapısal özelliklerine dair derinlemesine bir anlayış geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda, farklı yüzyıllarda kaleme alınmış çift kahramanlı aşk mesnevilerinin aynı yöntemle analiz edilmesi; hem bu yapısal benzerliklerin daha geniş bir zeminde değerlendirilmesine imkân tanıyacak hem de tıpkı masallarda olduğu gibi mesnevilerin de belirli eylem alanları ve işlevler etrafında şekillenen ortak bir kurgusal iskelete sahip olduğu hususunda önemli çıkarımlarda bulunulmasına zemin hazırlayacaktır.

Kaynakça

- Ay, İlnur. "Akşemsettinzâde Hamdullah Hamdî'nin Yusuf ve Züleyha Mesnevisi Üzerine Biçimbilimsel Bir İnceleme". *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* S 12 (2014), 117-142.
- Biltekin, Halit. "Şeyhî". *İslam Ansiklopedisi*. C. 39, ss. 80-82. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Barthes, Roland. *Göstergebilimsel Serüven*. çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1993.
- Bayram, Yavuz. "Tahkiye Esaslı Metinlerin Çözümünde Biçimbilimsel Yöntem ve Hüsn ü Aşk Örneği". *Eser-i Aşk Şeyh Gâlib Hakkında Makaleler ve Bibliyografya*. ed. Hanife Koncu-Müjgan Çakır-Leyla Alptekin Sarıoğlu, 321-339. İstanbul: Dergâh, 2016.
- Çelebioğlu, Âmil. *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV. yüzyıla kadar)*. İstanbul: Kitabevi, 1999.
- Greimas, Algirdas Julien. *Semantique Structurale Recherche de Methode*. Paris: Librairie Larousse, 1966.
- Günay, Umay. "Türk Masallarına Propp Metodunun Uygulanışı". *Folklor/Edebiyat* S. 29(115) (2023), 605-622.
- İnce, Muhammet. "Vladimir Propp'un Yapısal Anlatı Çözümleme Yöntemi Işığında Hüsn ü Aşk Mesnevisinin Yapısal Yönden İncelenmesi". *Journal of Social Sciences and Humanities* S. 2(1) (2018), 81-95.
- Kartal, Ahmet. *Doğu'nun Uzun Hikâyesi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2014.
- Özyıldırım, Ali Emre. *Mâşî-zâde Fikrî Çelebi ve Ebkâr-ı Efkâr'ı: On Altıncı Yüzyıldan Sıradışı Bir Aşk Hikâyesi*. İstanbul: Dergâh, 2017.
- Propp, Vladimir. *Masalın Biçimbilimi*. çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat. İstanbul: Alfa, 2024.
- Rifat, Mehmet. *Yaklaşımlarıyla Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Sel, 2008.

- Şan, Funda. *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i: İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin/Sözlük*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.
- Şentürk, Ahmet Atillâ. *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler*. İstanbul: Kitabevi, 2002.
- Timurtaş, Faruk Kadri. *Şeyhî ve Husrev ü Şîrîn'i: İnceleme-Metin*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1980.
- Ünver, İsmail. Mesnevi. Türk Dili: Aylık Dil Dergisi C. LI, S. 414-416-417 (1986), 432-438.
- Yiğit, Süleyman. "Lâmi'nin Vâmık u Azrâ Mesnevîsinin Vladimir Propp'un Masal Çözümleme Metoduna Göre İncelenmesi". *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* S. 6 (2018), 76-95.
- Yücel Çetin, Derya. "Şeyyâd Hamza'nın Yusuf u Zeliha Mesnevisinin Biçim Bilimsel Yöntemle Çözümlemesi". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* S. 25 (2021), 124-137.